

Süleyman Demirel Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
Y.2005, C.10, S.2 s.201-218.

KÜRESELLEŞMENİN İTİCİ GÜCÜ YENİ EKONOMİ, ELEKTRONİK TİCARET VE TÜRKİYE AÇISINDAN BİR DEĞERLENDİRME

MOTIVE POWER OF GLOBALIZATION THE NEW ECONOMY, ELECTRONIC TRADE AND AN EVALUATION IN THE VIEWPOINT TURKEY

Yrd.Doç.Dr. Bahar ŞANLI*

ÖZET

Küreselleşmenin yarattığı değişiklikler ekonomik alanda kendini yeni ekonomi anlayışı ile göstermektedir. İletişim ağları ile bütünleşen bir yapı olan yeni ekonomide, internet teknolojisinin ticari faaliyetlerde kullanılması elektronik ticareti ve giderek artan önemini gündeme taşımıştır. Yeni ekonominin lokomotifini olan e-ticaret, küresel boyutta taraflarına çeşitli faydalar sağlamaktadır. ABD'nin öncülüğünü yaptığı bu gelişim, gelişmekte olan ülkelerde ve Türkiye'de ise internet altyapısını oluşturulamaması ve mevzuat boşlukları nedeniyle yeterince destek görememektedir.

ABSTRACT

The changes emerging from globalization are seen in economic field with the concept of new economy. In the new economy, which is a structure integrated with communication networks, the usage of IT (Internet Technology) in trade brings the e-trade and its increasing importance forward. The e-trade, being the locomotive of the new economy, brings several advantages to its sides. This development, whose pioneer is the U.S., can not obtain the required support in the developing countries and Turkey, because of the shortage of internet infrastructure and regulations related to the subject.

Küreselleşme, yeni ekonomi, e-ticaret
Globalization, new economy, e-trade

GİRİŞ

Geçmişini yaklaşık olarak iki milyon yıl öncesine kadar uzanan değişim, insanlığı hep daha ileriye, toplum kalitesini ve refah seviyesini daha yükseğe taşımıştır. Bu süreçte ilkel toplumlar değişime uğrayarak; önce tarım

* İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi İktisat Politikası Anabilim Dalı

toplumuna oradan sanayi toplumuna ve en son aşamada da bilgi toplumuna dönüşmüştür. Geçmişte yaşanan değişim ile bugün yaşanan değişim arasındaki farklılık, sadece değişimin hızında değil; aynı zamanda değişimin şekillendirdiği sosyo-ekonomik yapının özelliklerinde de görülmektedir.

21. yüzyılın dünya düzeninde, bilgi tüm üretim faktörlerinin en önemlisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu dönemde iletişim, ulaşım ve çeşitli teknolojik alanlardaki ilerlemeler, küreselleşme olarak ifade ettiğimiz toplumsal, ekonomik ve siyasal dönüşümü gerçekleştirirken; yeni düzenin sosyo-ekonomik yapısı ve ticaret anlayışı da değişmiştir. Teknolojik gelişmeler, bilgisayarları hayatımızın vazgeçilmez bir unsuru haline getirirken; dijital iletişim ağlarının kurulması sayesinde bilgisayarlara bağlı sanal ortamda bir ticaret yapısının da gelişimine ortam hazırlamıştır. E-ticaret olarak karşımıza çıkan bu ticaret şeklinde, doğrudan fiziksel bağlantı kurmaya yada değiş tokuşa gerek kalmadan alıcı ve satıcıların elektronik ortamda iletişim kurmaları gündeme gelmektedir. Bu sayede, iki tarafta hiçbir pazar sınırlamasına tabi olmadan gerekli mal ve hizmetlere en ucuz ve kolay yoldan kurulan bilgisayar ağları aracılığıyla ulaşabilmektedir.

Bilgi ve iletişim sektöründe yaşanan gelişmelere bağlı olarak bilginin zaman ve mekan sınırlamaları olmadan yayılmasını sağlayan bilgisayar ağları, yeni ekonomik yapının temellerini oluşturmuştur. 21.yüzyılın iletişim ağlarıyla bütünleşen ekonomisi, Yeni ekonomidir. Netice olarak, küreselleşme sürecinde yaşanan değişimler karşımıza, Yeni ekonomi kavramını ve bu ekonomik yapının ticaret şekli olan elektronik ticareti çıkarmaktadır.

Buradan hareketle çalışmada, toplumların tarihin ilk çağlarından günümüze kadar yaşadığı değişimden kısaca bahsedildikten sonra, ekonomik ilerlemelerin geldiği nokta olan yeni ekonomi üzerinde durulacak; yeni ekonominin ticaret yapısı incelenerek elektronik ticaretin gelişimi, avantajları ve dezavantajları gözden geçirildikten sonra konu, Türkiye açısından mevcut durum ve yapılması gerekenler açısından değerlendirilecektir.

1. TOPLUMSAL DEĞİŞİM SÜRECİ

Değişim, tarihin ilk çağlarından beri insanoğlunun yaşadığı bir evrim olmakla birlikte, yakın bir zamana kadar oldukça dar kalıplar içinde kalırken, günümüzde hızı neredeyse dakikalarla ölçülür hale gelmiştir.

İki milyon yıl önce küçük gruplar halinde yaşayan atalarımız, vahşi ve ilkel bir hayat sürdürmekteydi. W.Knoke'nin, Sıfır boyutlu olarak tanımladığı bu dünyada bilgi; çevrenin bir fotoğrafından ibaret olup, pek fazla birikme ve yayılma imkanına da sahip değildi. Ancak tarımın keşfi ve hayvanların evcilleştirilmesiyle başlayan süreçte, tarım ve hayvancılığa dayanan ekonomik yapı ve yerleşik hayata geçilmesi insanoğlunu Birinci boyuta taşırken, ticari ilişkileri şekillendirip, bilgi birikiminin büyümesine ve yayılmasına da imkan sağlamıştır. Ticaret yollarının çoğalması ve birbirlerini kesmeye başlaması, hem ticari ilişkileri güçlendirmiş, hem de yeni ticari

ilişkilerin doğmasına sebep olmuştur. Bu değişim insanoğlunu İki boyutlu bir dünyaya taşımıştır. İkinci boyutta artık şehirleşme ve toplum kavramı oluşurken, üretim ilişkileri de kuvvetlenmiştir.¹Tarım toplumundaki değişim, dönemin en önemli olayı Sanayi devrimini yaratmış olup, bu dönemde yapılan keşifler dünyadaki değişimi daha da hızlandırmıştır.

Yeni dönemin yeni toplum yapısı olan sanayi toplumunun 18 ve 19. yüzyıllardaki keşiflerine ek olarak; içten yanmalı motorların ve elektrik gücünün yavaş yavaş üretime taşınması, su ve buhar gücünün kullanımı ve demiryolları yapımının hızlanması,² denizcilik teknolojisinin gelişmesi ile büyük gemilerin inşa edilmeye başlanması³ ulaştırma masraflarında da düşüslere sebep olmuştur.⁴

20.yüzyılın başlarında motorla çalışan ilk uçan makinenin geliştirilip imal edilmesi değişimi daha da hızlandırarak insanoğlunu Üç boyutlu bir dünyaya taşımıştır. On iki yıl gibi kısa bir sürede bu yeni buluşun Birinci Dünya Savaşı'nda önce gözlem sonra da bombardıman aracı olarak kullanıma sokulması; İkinci Dünya Savaşı'nda ise nükleer bomba yüklü savaş uçaklarının geliştirilmesi değişimin ne kadar hız kazandığının bir göstergesi olmuştur. Havacılığın ticarileşmeye başlamasıyla ivme kazanan Üçüncü boyut, diğer bir ifadeyle hava ulaşımı dönemi, çok uluslu şirketlere personellerinin, girdilerinin ve mamul mallarının bir gecede sevkıyatını yapabilme avantajı sağlarken; bu dönüşümü gerçekleştiremeyenler karşısında da ciddi rekabet gücü kazandırmıştır. Gelişen havayolu ulaşımı sayesinde üretim; hammadde, işgücü ve ücret farklılıklarından yarar sağlayacak şekilde dünyanın herhangi bir yerinde gerçekleştirilebilir hale gelmiştir.⁵

Birinci boyut 5 bin yıl sürerken, insanoğlunun doğal çevresini tanıma çabasında dünya denizlerini fethetmesiyle ilerleyen ikinci boyut 500 yıl kadar sürmüştür. İtici gücünü havacılığın gelişmesinden alan üçüncü boyut ise sadece 50 yıl ayakta kalabilmiştir. Bu gün için insanlık kendini dördüncü boyuta taşıma çabasıdadır.⁶

Toplum yapısının gelişimi açısından ise izlenen seyire bakıldığında; “tarıma dayalı geleneksel toplum”un yerini “sanayi toplumu”na bırakması uzun yıllar almıştır. Sanayi devrimini yaratan teknolojilerin ekonomik hayatta giderek daha çok kullanılması, yeni sosyal yapıların oluşumunu da beraberinde getirmiştir. 100 yılı aşkın bir süreye damgasını vuran sanayi toplumu ise, bu süreçte ancak kurumsallaşmasını sağlayabilmiştir. İnsanoğlu sanayi devriminin ve sanayi devrimi sonucunda ortaya çıkan sanayi toplumunun getirdiği köklü değişime benzer bir süreci 20. yüzyılın son çeyreğinde de yaşamaya başlamıştır. Yeni teknolojilerin sanayi devrimine

¹ William KNOKE, **Cesur Yeni Dünya**, Çev: Zülfü Dicleli, Henkel Yayınları 7, İstanbul, 1997, s.28-31.

² Coşkun Can AKTAN-İstiklal Y.VURAL, “Yeni Ekonomi”, **Mercek**, MESS Yayını, İstanbul, Ekim 2004, s.38,39.

³ KNOKE, s.34,35.

⁴ AKTAN-VURAL, s.38,39.

⁵ KNOKE, s.33-35.

⁶ KNOKE, s.34.

nazaran çok hızlı gelişmesi ve toplumun yaşam tarzını etkilemesi, insanlığı” bilgi toplumu” olarak adlandırılan⁷; ekonomik faaliyetlerin kilit noktasını bilginin oluşturduğu⁸ bir toplum yapısına çok daha kısa bir sürede taşımıştır. Bu geçişin çok hızlı olmasının sebebi ise, hem teknolojilerin gelişme hızının yüksekliği hem de toplumun yeni teknolojilere uyum esnekliğinin fazla olmasıdır. Teknolojiye bağlı olarak şekillenmeye başlayan bilgi toplumunun itici gücünü, bilgi ve bilgiyi işleyen bilgisayarlar oluşturmaktadır. Bilgisayarlar sayesinde hem bilgiye ulaşım kolaylaşırken hem de bilginin üretilmesi, işlenmesi ve depolanması sayesinde bilişim teknolojileri de buna paralel olarak gelişmiştir.⁹

Bilişim teknolojilerinin gelişimi sonucunda, ekonomik hayatta da önemli değişimler kendini göstermiştir. Sanayileşme alanında üretimde standartlaşma ve emek sürecinin mekanikleştirilmesine dayanan Fordist sistemin vasıfsız işgücüne dayalı, kitle üretimine yönelik tek tip ve seri üretiminin yerini, tüketici taleplerine göre şekillenen ve kalifiye işgücüne dayanan üretim biçimi almıştır.

Tüm bu gelişmeler ışığında kendini göstermeye başlayan küreselleşme, ulaşım ve iletişim alanlarında meydana gelen teknolojik gelişmeler sonucunda dünyanın ekonomik, politik ve kültürel anlamda bütünleşmeye doğru gitmesi olarak tanımlanabilmektedir. Küreselleşme sayesinde mal ve hizmetlerin uluslararası ticareti artarken; emek ve sermayenin de ülkeler arasındaki hareketi hızlanmaktadır.¹⁰ Ayrıca, finansal yapılar üzerindeki kontrol ve sınırlamaların azalması, finansal araçların çeşitliliğindeki artış¹¹ üretimin de uluslararası boyut kazanmasını sağlamaktadır. Küreselleşme süreci aynı zamanda, ticari faaliyetlerin şeklini değiştirerek elektronik ticareti ve yeni ekonomi anlayışını da beraberinde getirmiştir.

2. YENİ GELİŞİM-YENİ EKONOMİ

1950’li yıllarda başlayıp 1990’lara kadar önemli mesafe kateden elektronik çağı, 1990’lardan itibaren bilgi, iletişim teknolojileri ve haberleşme araçlarının hızla gelişmesi bir yandan dünya ekonomisinde değişikliklere sebep olurken, diğer yandan da küreselleşme olgusunu hızlandırmıştır¹². Değişimin yarattığı ekonomik düzen, hizmetler üzerine kurulu bir şekle bürünürken¹³, firma bazında da çalışma saatleri, işin

⁷ Hüsni ERKAN, **Bilgi Toplumu ve Ekonomik Gelişme**, 3. Baskı, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Yay.No:326, İstanbul, 1997, s.4-11.

⁸ Lester C.THUROW, **Kapitalizmin Geleceği**, 1. Baskı, Sabah Yayınları, İstanbul, 1997, s.57.

⁹ ERKAN, s.11.

¹⁰ Erol İYİBOZKURT, “Küreselleşme ve Elektronik Ticaret: A.Smith’e Varış”, **Elektronik Ticaret**, Derleyen: Veysel Bozkurt, Alfa Yayınları, İstanbul, 2000, s.79.

¹¹ Şevket SAYILGAN, “Uluslararası Finansal Entegrasyon Süreci ve Ekonomik Sonuçları”, **Banka ve Ekonomik Yorumlar**, Y..35, S.12, İstanbul, Aralık 1998, s.3.

¹² Erdoğan KARAKOYUNLU, “Esneklik”, **Mercek**, Y.4, S.15, MESS Yayını, İstanbul, Temmuz 1999, s.23.

¹³ KNOKE, s.150.

tanımlanması ve yönetim açısından esneklik rekabetin önemli bir unsuru haline gelmiştir¹⁴. Dördüncü teknolojik devrim olarak da ifade edebileceğimiz bilişim teknolojisi, mikro elektronik alanda yaşanan gelişmelerle hızlanmış¹⁵ ve beraberinde, bilgisayarların yoğun kullanımını ve birbirine bağlanmasıyla oluşan iletişim ağını, yani interneti, çağın en önemli buluşlarından biri olarak karşımıza çıkarmıştır.

Küreselleşme, internet ve iletişim alanındaki gelişmeler, öncelikle teknolojiyi yoğun olarak kullanan gelişmiş ülkelerde yeni ekonomi kavramını ve buna paralel e-ticaret olarak da ifade edilen elektronik ticaretin önemini arttırmıştır.

Yeni ekonomi açısından küreselleşmenin sağladığı avantajlar, malların hizmetlerin, emek ve sermayenin serbestçe piyasalar arası sınır tanımadan dolaşması ve gümrük duvarlarının inmesi, bu sayede üretimin aşamalarının maliyetleri düşük tutmak amacıyla farklı ülkelerde yapılabilir hale gelmesi şeklinde sıralanabilir.¹⁶

1990'lı yıllar, küreselleşme ile birlikte dünya ekonomisinde de değişikliklere sebep olmuştur. Bu değişimin en güzel örneğini ise ABD vermektedir. Amerikan ekonomisi uzun bir durgunluk sürecinden sonra 1990'ların başında düşük enflasyonla birlikte yüksek büyüme hızı ve düşük işsizlik oranlarına ulaşmıştır.¹⁷ ABD ekonomisinin gösterdiği bu üstün performansın nedenine yönelik çalışmalar, söz konusu değişimin enformasyon teknolojilerindeki hızlı gelişmeye bağlı olduğunu ortaya koymuştur. Yeni ekonomi kavramı ise bu dönemi ifade eden bir kavramdır.

Bazı araştırmacılara göre, yeni ekonominin çıkış noktasının ABD olması, Amerikan ekonomisinin oldukça girişimci, dinamik ve risk almayı seven bir yapıya sahip olmasından kaynaklanmaktadır.¹⁸

Yeni ekonomi, iletişim ağlarıyla bütünleşen bir ekonomidir. Dijital iletişim ağlarının kurulması ve ana bilgisayar sisteminin yerini web tabanlı sistemin almaya başlaması iş dünyasında da önemli değişimleri beraberinde getirmiştir. Yeni ekonomide artık her türlü bilgi, ses, yazı, görüntü ve hareketli obje vb. bilgisayar ağları tarafından iletilmektedir. Bu sayede büyük miktarlardaki bilgi, hızlı ve ucuz bir şekilde alıcılara ulaştırılabilmektedir.¹⁹

Bilgiye ulaşım ve paylaşım, sonrasında da elde edilen bilgiyi kullanım olarak ifade edilen internetin yeni ekonomideki belirleyici rolü rakamlarla incelendiğinde; 2000 yılında internete bağlı bilgisayar sayısının

¹⁴ Üzeyir GARİH, "Esnek Çalışma Kavramı", **Mercek**, Y.4, S.15, MESS Yayını, İstanbul, Temmuz 1999, s.15.

¹⁵ ERKAN, s. 73-78.

¹⁶ Osman EMED, "Küreselleşme Sürecinde Yeni Ekonominin Getirdiği Ulusal ve Uluslararası Düzenlemeler, Politikalar; Uluslararası Ticaret, Ödemeler ve Sermaye Hareketleri ile İlgili Düzenlemeler", **Yeni Ekonomi Sempozyumu: Bilgi Teknolojileri, Yeni Ekonomi ve Küreselleşme**, TCMB Yayını, Ankara, 2001, s.86.

¹⁷ Alev SÖYLEMEZ, **Yeni Ekonomi**, Boyut Yayınları, İstanbul, 2001, s.13.

¹⁸ İsmail ERTÜRK, "İnternet ve Ekonomik Etkileri", **İnternet Üçüncü Devrim?**, YKY Cogito, S.30, İstanbul, 2002, s.196.

¹⁹ AKTAN-VURAL, s.50.

120 milyon civarındayken, 2004 yılında 250 milyonu geçtiği görülmektedir. Bu sayının 2006 yılında ise 1 milyarı aşacağı tahmin edilmektedir.²⁰ İnternet teknolojisinin gelişimi, e-ticaretin de gelişmesine zemin hazırlamaktadır. 2000 yılı itibarıyla dünyada internet üzerinden yapılan mal ve hizmet satışları 190 milyar Dolar'ken, bu rakam 2004 yılında 1.4 trilyon Dolar seviyelerine ulaşmıştır.²¹ Yeni ekonomi, enformasyon ve iletişim teknolojilerine dayalı mal ve hizmetleri sunarken, bilgisayar yazılımları, telekomünikasyon cihazları, internet gibi araçları kullanmaktadır.²²

21.yüzyılın toplum yapısı olan bilgi toplumunda, bilgi ve becerinin karşılaştırmalı üstünlüğün tek kaynağı haline gelmesi ve ekonomik faaliyetlerin kilit noktasını oluşturması,²³ üretim yapısında da içeriği müşteri tarafından belirlenen yüksek teknolojiye dayalı mal ve hizmet üretimini²⁴ bilişim teknolojilerinin bir sonucu olarak ortaya koymaktadır. Böylece müşteri artık üretim sürecine iyice yaklaşmış olup, hatta hem kamu sektöründe hem de özel sektördeki birçok firma tarafından müşteri-firma haberleşme ağı kurularak müşterinin istediği malın özellikleri direk olarak firma bilgisayarlarına verilerek üretimin ona göre düzenlenmesi,²⁵ dijitalleşmenin en önemli göstergesi olmuştur.

Ayrıca firma açısından Yeni ekonomide, yeni teknolojilere dayalı iletişim ağları küçük ölçekli işletmelere, büyük ölçekli işletmelerin sahip olduğu çeşitli üstünlüklere ulaşmada avantaj sağlamaktadır.²⁶

Yeni ekonominin itici gücü, küreselleşme, teknolojik gelişme ve birey/firmaların yeni arayışları olarak karşımıza çıkarken,²⁷ küreselleşme ve teknolojik gelişim sonucunda AR-GE, tasarım, üretim vb. arasındaki duvarların ortadan kalkması, yönetim hiyerarşisini azaltarak ekonomik faaliyetlerin yürütülmesinde daha çok eğitilmiş ve kalifiye elemanı gerekli kılmaktadır.²⁸ Diğer yandan teknolojik gelişmeler, uluslararası yatırım kararlarını etkileyerek sektör yapılarını da değiştirebilmektedir. Küreselleşme sürecinde sermaye hareketlerinin serbestleşmesiyle ortaya çıkan ve "yatırım faaliyetlerini birden fazla ülkede sürdüren ancak üretimle ilgili kararları bir merkezden alan şirketler" olarak tanımlanabilen çok uluslu şirketlerin²⁹ beyin gücüne, yeni ekonomide oldukça ihtiyaç duyulmaktadır. Bu gelişmeler ülkeleri zorunlu olarak, yeni üretim ve dağıtım teknolojilerini uygulamak

²⁰ KOSGEB Avrupa Birliği Merkezi, "Bilgisayarlar ve İletişim Teknolojisi", <http://www.kobinet.org.tr/hizmetler/E-ticaret/E-ticaretkütüphanesi/yayın1.html>, (04.11.2004).

²¹ "Dünyada Elektronik Ticaret", <http://www.sanalmagaza.gen.tr/elektronikticaret.htm>, (17.03.2005).

²² SÖYLEMEZ, s.21.

²³ THUROW, s.57.

²⁴ Orhan PAZARCIK, "Dünyada Oluşan Yeni Ekonomi ve Üretim Biçimi", **Mercek**, Y.4, S.16, MESS Yayını, İstanbul, Ekim 1999, s.43.

²⁵ Alvin TOFFLER, **Üçüncü Dalga**, 1. Baskı, Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul, 1981, s.256.

²⁶ AKTAN-VURAL, s.50.

²⁷ ERTÜRK, s.25.

²⁸ THUROW, s.63,66.

²⁹ Cem ALPAR, **Çokuluslu Şirketler ve Ekonomik Kalkınma**, 2.Baskı, Ankara İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Yayınları, AİTİA Yay No:124, Ankara, 1978, s.26.

için, beyin gücünü organize etmek ve güçlü bir AR-GE sistemi kurmaya yönelmektedir.³⁰

Buna ek olarak, yeni ekonominin beraberinde getirdiği enformasyon teknolojisi, dünya ekonomisinin gelişimini ve yatırımlarını da daha kolay hale getirmektedir. Bugün için bir firma, enformasyon teknolojisi sayesinde faaliyette bulunduğu her ülkede ayrı bir işletme sistemi kurmasına gerek kalmadan, dünyanın çeşitli yerlerinde işlerini yürütebilmektedir.³¹

Ayrıca küreselleşme sürecinde ön plana çıkan firmalar arası rekabet, yeni ekonomide maliyetleri asgari seviyeye indirmek bakımından etkin bir role sahiptir. Maliyetlerin düşürülmesi çabaları, yeni üretim tekniklerinin ortaya çıkmasını ve ulaşım sistemlerinin düzenli çalışmasını sağlamak ve birçok sektör ve bölgede rekabet şartlarının yeniden yapılanmasını beraberinde getirmektedir.³²

Yeni ekonomi, küresel bir ekonomi olup; teknolojik gelişmeler ve iletişim alanındaki yeniliklerle ülkeler arasındaki ilişkileri arttırarak topluları da birbirine yaklaştırmakta ve artık ekonomik, sosyal ve siyasal olarak bütünleşen ve homojenleşen bir kültür dolayısıyla bütünleşmiş bir dünya bilincinin yaygınlaşmasına sebep olmaktadır.³³

Diğer yandan, yeni ekonomi ile birlikte, bilgiye dayalı teknolojilerin üretimi ve kullanımı neticesinde kalifiye elemana talep artarken,³⁴ iş hayatı içerisinde yeterli bilgi ve teknik donanıma sahip olmayan, ancak eski teknolojilerle üretimde bulunabilen bireylerin ise düşük ücretle istihdam edilmesi veya işsiz kalması,³⁵ bu grubun hayat standardını düşürmekte ve yepyeni sosyo-ekonomik problemlerin ortaya çıkmasına yol açmaktadır. Ayrıca, yeni ekonomi beraberinde gelişmiş ve gelişmekte olan ekonomiler arasında gerek teknoloji, gerek gelir ve gerekse nitelikli eleman bakımından büyük farklılıklar yaratmaktadır. Bu durum ise, küreselleşmenin beraberinde getirdiği rekabeti ancak yeni teknolojileri kullanan, eğitim seviyesi yüksek bireylere sahip ülkelerin kazanabileceğini göstermektedir.

3. E-TİCARETİN DOĞUŞU VE GELİŞİMİ

19. yüzyılda telgraf ve telefonun, 20. yüzyılın başında ise telsizin icadı, toplumlar, ekonomiler ve devletler arasındaki uzaklıkları ortadan kaldırırken; zaman içerisinde bu icatlar ekonomiler üzerinde ve devletler

³⁰ THURLOW, s.63,66.

³¹ Kenichi OHMAE, **Ulus Devletin Sonu**, Çev.Zülfü Dicleli, Türk Henkel Dergisi Yayınları 6, İstanbul, 1996, s.18.

³² EMED, s.86.

³³ Meryem KORAY, “Küreselleşme İlerlerken Gerileyenler: Ekonomi Karşısında Sosyal, Sermaye Karşısında Emek,Piyasa Karşısında Siyaset”, **İktisat Dergisi**, S.369, IFMC Yayınları, İstanbul, Temmuz 1997, s.17.

³⁴ AKTAN-VURAL, s.39.

³⁵ Ayda ERTAN, “Yeni Ekonominin Getirdiği Fırsat ve Riskler; Toplumsal ve Mekansal Açından”, **Yeni Ekonomi Sempozyumu**, T.C. Merkez Bankası İnsan Kaynakları Genel Müdürlüğü, Ankara, 4-8 Haziran 2001, s.70,71.

arasında önemli roller de üstlenmiştir. İletişim teknolojilerindeki gelişmeler 20. yüzyıl boyunca devam etmiş, radyo ve televizyon yayıncılığında uydu hizmetlerine, cep telefonu hizmetlerine kadar genişleyerek dünya geneline yaygınlaşmıştır. İletişim hizmetlerinin bilgisayar teknolojisi ile buluşması ise, teknolojinin gelişme hızına daha da ivme kazandırmıştır. 1980'li yılların ikinci yarısından itibaren kitle iletişiminin internet adıyla küresel bilgisayar ağında birleşmesi; metin, veri, ses, resim ve hareketli görüntü gibi bilginin çeşitli şekillerinin bu ağ üzerinden gönderilip alınabilmesini mümkün hale getirmiştir.³⁶

Küreselleşmeyle birlikte, yaşanan teknolojik gelişmeler, internet sayesinde bilgiye kolay ulaşmayı sağlarken, sektörler giriş maliyetlerinin düşmesi, iş sözleşmelerinin yapısının değiştirilerek maaşlı sistemin yerini parça başına ödemenin alması, işlerin elden yürütülebildiği bazı hizmet sektöründeki şubelerin önemini kaybetmesi gibi değişimleri de beraberinde getirmiştir.³⁷

E-ticaret, internet teknolojisinin ticari faaliyetler üzerinde uygulanması sonucu ortaya çıkmış ve internetteki gelişmeler paralelinde bir gelişim göstermiştir. E-ticaret alıcı ve satıcılarını küresel boyutta bir araya getirmektedir. Bu bağlamda e-ticaret, bilgisayar ağları yani internet aracılığıyla ticari işlemlerin gerçekleştirilmesi, mal ve hizmetlerin müşteriye web sitelerinden sunulması ve yine alım satım işinin web siteleri üzerinden gerçekleştirilmesi şeklinde tanımlanabilmektedir.³⁸

E-ticaret sayesinde, insanlar web üzerinde zaman ve yer sınırlaması olmaksızın ürün ve servislerini online olarak pazarlama imkanı bulabilmektedirler.³⁹ Bu durum ilk başta e-ticaretin işsizlik yaratacağı gibi bir endişe yaratsa da, uzun dönemde yeni çalışma alanları açması, mevcut pazarı genişletmesi vb. istihdam üzerinde olumlu gelişmeler sağlaması beklenmektedir.⁴⁰

UN-CEFACT tarafından yapılan geniş kapsamlı tanıma göre e-ticaret, iş, yönetim ve tüketim faaliyetlerinin yürütülmesi için yapılanmış ve yapılanmamış iş bilgilerinin, üreticiler, tüketiciler ve kamu kurumları ile diğer organizasyonlar arasında elektronik araçlar (elektronik posta ve mesajlar, elektronik bülten panoları, www teknolojisi, akıllı kartlar, elektronik fon transferi, elektronik veri değişimi vb.) üzerinden paylaşılmasıdır.⁴¹

³⁶ Önder ÖZDEMİR, "Uluslararası Enformasyon Akışı ve Yeni İletişim Teknolojileri: İnternetin Ticarileştirilmesinin Türkiye Örneği Olayındaki Etkileri" <http://www.araf.net/dergi/sapo/sp2-o-ozdemir/bolum0.shtml>, (04.09.2004).

³⁷ Hamish MCRAE, **2020 Yılında Dünya**, Çev:Zülfü Dicleli, 1.Baskı, Anadolu Grubu Yayınları 2, İstanbul, 1996, s.213.

³⁸ Şule ÖZMEN, **Ağ Ekonomisinde Yeni Ticaret Yolu: E-ticaret**, 1.Baskı, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2003, s.14.

³⁹ Volkan DERİNBAY, **E-ticaret**, <http://www.volkanderinbay.com/endustri.asp>, (11.12.2004)

⁴⁰ Yakup KEPENEK, "Ekonomik Yönleriyle Elektronik Ticaret" **Elektronik Ticaret**, Derleyen: Veysel Bozkurt, Alfa Yayınları, İstanbul, 2000, s.43,45.

⁴¹ Aşkın KESER, "Küreselleşen Dünyanın Yeni Gerçeği Elektronik Ticaret", **Elektronik Ticaret**, Derleyen: Veysel Bozkurt, Alfa Yayınları, İstanbul, 2000, s.93.

E-ticaretle birlikte internet çağının önemli gelişmelerinden birisi de, web sitelerinde birçok alıcı ve satıcıyı bir araya getiren e-pazaryerleridir. Yapılan araştırmalar 2000 yılı sonunda %83'ü ABD kökenli, toplam 1500 e-pazaryeri kurulduğu gösterirken; bu sayının 2005 yılı sonunda 500 bine ulaşması beklenmektedir.⁴²

E-ticarette kullanılan araçlara bakıldığında; geleneksel ticaretten e-ticarete geçişle birlikte ticari yaşamda uzun süredir kullanılan dergi, katalog, reklam gibi araçların yerini, internet üzerindeki web sayfaları alırken; siparişler, yazılı formlar, görüşmeler, kataloglar üzerinden değil de,⁴³ televizyon, telefon, fax gibi eskiden beri kullanılan gelen araçların yanı sıra elektronik posta ile ve elektronik veri transferi (EDI) yolu ile⁴⁴; ödemeler ise, banka havalesi, posta yerine internet bankacılığı, EFT ve yine elektronik veri transferi gibi dijital araçlarla sağlanmaktadır.⁴⁵

E-ticaretin yapılaş şekilleri incelendiğinde ise farklı çeşitler karşımıza çıkmaktadır. Bunların sınıflandırılmasında kullanılan en temel yöntem ticarete taraf olanların belirlenmesidir. Bu bağlamda; altı kategoriye ayırdığımız elektronik ticarete, işletme, tüketici ve devlet ticaretin üç temel tarafıdır. Söz konusu taraflar arasında yapılan elektronik ticaret ise;

İşletmeden işletmeye e-ticaret: firmalar arasında elektronik ticaretin yapılmasıdır. Firmaların internet üzerinden birbirlerine mal ve hizmet satmalarının yanı sıra, işletmeler arası bilgi alış veriş, finansal işlemlerin gerçekleştirilmesi,⁴⁶ faturaların temin edilmesi, mal ve hizmet bedellerinin ödenmesi gibi faaliyetleri de kapsar.

İşletmeden tüketiciye e-ticaret: firma ile nihai tüketici arasında elektronik ticaretin yapılmasıdır. Web teknolojisindeki hızlı gelişmeler sonucunda ortaya çıkan sanal mağaza uygulamaları ile firmalar, geniş bir ürün yelpazesinin satışlarını internet üzerinden müşteriye yapabilmektedir.

İşletme içi e-ticaret: firma içindeki departmanlar arasında yapılan elektronik ticarettir. Özellikle büyük organizasyonlarda çeşitli işletme birimleri arasındaki ticari işlemleri destekleyerek iş akışı sağlar.

Tüketiciden tüketiciye e-ticaret: nihai tüketiciler arasındaki ticarettir. Henüz yeni gelişen bir uygulamadır. Bireylerin ellerindeki malları internet ortamında satmalarıdır.

Yönetimden işletmeye e-ticaret: Hükümet ile firmalar arasında yapılan elektronik ticarettir. Kamu ihalelerinin ve verilen tekliflerin

⁴² Meral SAYIN, "Avrupa Birliği E-Pazaryeri Oluşumunun İşletme Politikasına Etkilerini Araştırıyor", **Avrupa Birliği Bülteni**, No:26, Ekim 2001, <http://www.kobinet.org.tr/kosgebabm/hizmetler/dokumantasyon/AB26.html>, (01.12.2004).

⁴³ Veynel BOZKURT, **Enformasyon Toplumu ve Türkiye**, 3.Baskı, Sistem Yayıncılık, İstanbul, Ekim 2000, s.200

⁴⁴ E-Ticaret Rehberi, "Elektronik Ticaret Hakkında Genel Bilgiler", <http://www.r.tasarim.com/eticaret.asp?id=2>, (30.11.2004).

⁴⁵ BOZKURT, s.200.

⁴⁶ KOBİNET, "E-Ticaret, B2B'ye İlişkin Herkesin Bilmesi Gerekenler" <http://www.kobinet.org.tr/haber.php?id=44>, (30.11.2004).

elektronik ortamda yayınlanması, vergi ödemeleri vb. işlemlerin sanal ortama taşınmasını içermektedir.

Yönetimden tüketiciye e-ticaret: Hükümet ile tüketiciler arasında yapılan elektronik ticarettir. Günümüzde gelişim aşamasındaki bu sınıflandırmada, sosyal güvenlik ödemeleri, ehliyet, pasaport başvuruları gibi işlemlerin internet ortamına taşınarak elektronik devlete geçişin sağlanması amaçlanmaktadır.⁴⁷

Elektronik ticaret, hem alıcılar hem de satıcılar açısından bir takım avantajları da beraberinde getirmektedir. Satıcı, işletmesini hiç kapamaksızın 24 saat boyunca faaliyette bulunabilir. Ayrıca e-ticaret sayesinde mallarını ve hizmetlerini, herhangi bir pazar sınırlandırması olmadan dünya çapında pazarlama ve dünyanın her yerinden müşteri kazanabilme imkanına sahip olurken, sanal mağazada gerekli olan personel ve zaman ihtiyacını dolayısıyla maliyetleri de en aza indirebilmektedir. Alıcılar açısından da e-ticaret çeşitli kolaylıkları beraberinde getirir.⁴⁸ Tüketici, evden çıkmadan alışveriş yapma imkanına kavuşurken bir yandan ulaşım için harcanan giderler azalır,⁴⁹ diğer yandan da oluşturulan kapsamlı ve dinamik ortam sayesinde tüketici ürün ile ilgili bilgiye rahatlıkla ulaşabilir.⁵⁰ Bu sayede, tüketici aradığı mal ya da hizmeti farklı satıcılar arasından kısa bir zamanda, en iyi ve en ucuz teklifi seçerek elde etmiş olacaktır.⁵¹ E-ticaretin hızlı gelişimine ve bu avantajlarına rağmen önünde hala ciddi sorunlar bulunmaktadır. Bu sorunların çözümlenememesi, özellikle, tüketicilerle işletmeler arasındaki e-ticaretin gerilemesine neden olabilecektir. Bugün için e-ticaretin gelişmesinin karşısındaki en büyük engel, güvenlik sorunudur. E-ticaretin gelişimini yavaşlatan nedenlerin başında; güvenli ödeme sistemlerinin henüz kurulmamış olması; e-ticarete ilişkin, fikri mülkiyet hakları, vergilendirme sistemi, tüketici korunması, sanal ortamda yapılan işlemlerin ve kayıtların yasal geçerliliğinin sağlanması ve bilgi güvenliğinin korunması gibi yasal boşluklar bulunurken; teknik altyapı yetersizliği de e-ticareti önemli ölçüde kısıtlamaktadır.⁵²

3.1. Dünyada E-Ticaretin Gelişimi

ABD'nin öncülüğünü yaptığı elektronik ticaret ABD dışındaki gelişmiş ülkelerde bu alandaki yatırımlara geç yönelmesi nedeniyle daha yavaş bir seyir izlemiştir. Yapılan yatırımlara paralel olarak gelişen e-ticaret, ABD'de mal ve hizmet arzının elektronik ticareti yaratmasıyla şekillenip

⁴⁷ KEPENEK, s.65.

⁴⁸ ASOMEDYA, "Yeni Ekonomi ve İnternet", **Asomedyâ Dergisi**, Ankara Sanayi Odası Aylık Yayınları, Ankara, Eylül 2000, s.40.

⁴⁹ E-Ticaret Rehberi, "Elektronik Ticaretin Faydaları ve Etkileri", <http://www.rtasarim.com/eticaret.asp?id=3>, (02.12.2004).

⁵⁰ Sacit ERTAŞ, "Elektronik Ticaret: Tanımı, Gelişimi, Avantajları, Güvenliği", **Elektronik Ticaret**, Derleyen: Veysel Bozkurt, Alfa Yayınları, İstanbul, 2000, s.8.

⁵¹ KOSGEB, "AB'de E-Ticaretin Gelişimi", **Avrupa Birliği Bülteni**, No:29, Ağustos 2002, <http://www.kobinet.org.tr/kosgebabm/hizmetler/dokumantasyon/AB29.html> (01.12.2004).

⁵² Adem ANBAR, "E-ticarette Karşılaşılan Sorunlar ve Çözüm Önerileri", **Uludağ Üniv. İ.İ.B.F. Dergisi**, <http://www.iktisat.uludag.edu.tr/dergi/arsiv.html>, C.19, S.4, Aralık 2001, (11.12.2004).

teknolojik gelişmeyle ivme kazanırken, başta Avrupa ülkeleri olmak üzere diğer gelişmiş ülkelerde sözkonusu ticaretin tüketici talep kökenli olması ve belirtildiği üzere elektronik ticaret alanındaki yatırımlara geç başlanılması, bu ülkelerindeki seyrin yavaşlığının da bir açıklaması niteliğindedir. 2000 yılı başında e-ticarette ABD %80 gibi bir paya sahipken, Avrupa ülkelerinin bu ticaretteki payı %10, Asya ülkelerinin ise %5 olarak gerçekleşmiştir.⁵³ 2004 yılı itibarıyla ise, dünya elektronik ticaretinde ABD'nin sahip olduğu pay, artan işlem hacmine rağmen %50'ler seviyesine gerilemiştir.⁵⁴ Bu gerilemenin temelinde Avrupa ülkelerinde e-ticaret yapan internet kullanıcılarının sayılarının hızla artması yatmaktadır. 2004 yılında Avrupa'da internet kullanımını 2000 yılına oranla %115 büyümüştür.⁵⁵

Hızlı bir nüfus artışına ve yüksek bir genç nüfusa sahip gelişmekte olan ülkeler açısından incelendiğinde, dünyada yaşanan teknolojik ilerlemeler, internet sayesinde bilgiye ulaşma kolaylığı sağlarken; zaman ve maliyet tasarrufu da yaratarak ekonominin tümünde maliyet düşüşlerini beraberinde getirmektedir. Aynı zamanda gelişmekte olan ülkelerin bu sayede küresel pazarlara açılıp bu piyasalarda rekabet etme imkanı da kolaylaşmaktadır.⁵⁶

Ancak gelişmekte olan ülkelerin enformasyon ve iletişim alanındaki gelişmeleri takip edememeleri ve internet alt yapısının tam kurulamaması, internetin hızının düşük ve fiyatının yüksek olmasına neden olurken; bu ülkelerin eğitime ayırdıkları payların düşüklüğü de söz konusu ülkelerde eğitilmiş ve kalifiye eleman ihtiyacı yaratmaktadır. Bu olumsuzlukların doğal bir sonucu olarak da gelişmekte olan ülkelerin e-ticaretten sağlayacakları getiriler azalmaktadır.

Yeni ekonominin bir sonucu olarak e-ticaretin giderek yaygınlaşması, ekonomi içindeki hizmetler sektörünün de önemini arttırmaktadır. Yeni ekonominin getirdiği değişim sonucunda, bilgi ve iletişim teknolojilerinde önemli gelişmeler yaşanırken, hizmetler sektöründe ise ciddi bir büyüme gözlenmektedir. Bu gelişmeler doğrultusunda, düşük ve orta düzeyde eğitim alanların iş bulma imkanlarının hızla daralması, gelişmiş ülkeleri de etkilemekle birlikte, gelişmekte olan ülkeler için daha olumsuz sonuçları beraberinde getirmektedir. Ayrıca gelişmiş ülkelerde elektronik ticaretin önemli bir büyüklüğe ulaşması, gelişmekte olan ülkelerdeki nitelikli personelin bu ülkelere göç etmesine de neden olabilmektedir.⁵⁷

⁵³ KEPENEK, s.27.

⁵⁴ Bill PARR, "Electronic Commerce (EC) a Survey", **University of Tennessee**, <http://lean.utk.edu/Ecommer.ppt>, (12.03.2005).

⁵⁵ Internet World Stats, "World Internet Usages and Population Stats", <http://www.internetworldstats.com/stats.htm>, (12.03.2005).

⁵⁶ Murat Ahmet YÖRÜK, "Elektronik Ticaret", **Ekonomik Sorunlar Dergisi**, http://www.mfa.gov.tr/MFA_tr/DiŝiŝleriBakanligiYayinlari/Ekonomik SorunlarDergisi/Sayil/ElektronikTicaret.htm, (15.12.2004).

⁵⁷ Veysel BOZKURT, "KOBİ'ler ve Elektronik Ticaret," **Uludağ Üniv. İ.İ.B.F. Dergisi**, <http://www.iktisat.uludag.edu.tr/dergi/arsiv.html>, C.17, S.3, Ekim 1999, (11.12.2004).

3.2. Türkiye’de E-Ticaretin Gelişimi

Öncülüğünü ABD’nin yaptığı, Avrupa’daki bazı ülkeler ve Japonya’da da yaygın olarak kullanılan e-ticaret, bugün için iş dünyasında ağırlığını iyice hissettirmeye başlamıştır. Sözkonusu alana yapılan yatırımların büyüklüğü paralelinde gelişen elektronik ticaretin önümüzdeki bir kaç yıl içerisinde ise tüm dünyada geniş ölçüde kullanılacağı beklenmektedir.⁵⁸

Elektronik ticaret konusunda dünya genelinde yaşanan gelişmeler paralelinde Türkiye’de de 1997 yılında sözkonusu değişime uyum sağlama amacıyla ulusal bir strateji belirlenmesi için Bilim ve Teknoloji Yüksek Kurulu toplanmıştır. Bu toplantıda e-ticaretin yaygınlaştırılmasına yönelik karar alınırken; Elektronik Ticaret Koordinasyon Kurulunun (ETKK) oluşturulmasına karar verilmiştir. ETKK bünyesinde hazırlanan eylem planı çerçevesinde, internet üzerindeki bilginin gizliliği, doğruluğu ve bütünlüğü sağlanarak güven ortamının oluşturulması ve e-ticaretin finansal ve yasal boyutlarının belirlenmesi hedeflenmektedir. E-ticaret konusundaki düzenlemeler halen sürdürülmektedir.⁵⁹

Ayrıca, genç bir nüfus yapısına sahip olan Türkiye’de, son yıllarda internet kullanımında görülen artış, e-ticaretin gelişmesi bakımından da önemli bir altyapı oluşturmaktadır. 2000 yılı başı itibarıyla 900 bin civarında olan internet kullanıcı sayısı, 2003 yılında 6 milyona ulaşırken, bu rakamın 2004 yılı sonunda 10 milyona çıkması hedeflenmiştir.⁶⁰ Bunun yanı sıra, bireylere ait bilgisayar sayısının artması, toplu internet hizmeti veren “internet cafe”lerin her köşe başında açılmaya başlaması, bazı kamu ve özel kurumların internet üzerinden hizmet sunmaları bireylerin elektronik ticarete olan ilgisini arttırmıştır.⁶¹

Yoğun olarak “işletmeden tüketiciye e-ticaret” şeklinin yaygın olduğu ülkemizde, internet üzerinden işlem yapmak ve hizmet üretmek konusunda başı bankacılık sektörünün çektiğini söyleyebiliriz. Bunun sebebi ise, bankaların sahip olduğu ekonomik gücün, bu uygulamayı destekleme yönünde bir itici güç olma özelliğini taşıması, ayrıca internet kullanımı ile sağlanan ortamın bankacılık hizmetleri açısından büyük kolaylıkları da beraberinde getirmesidir.⁶² 2004 yılı sonu itibarıyla, Garanti Bankası, Yapı Kredi Bankası, Akbank, HSCB, Citibank, Koç Bank, Finansbank, Dışbank, Pamukbank (Halkbank), Vakıfbank, İşbankası, Denizbank’tan oluşan⁶³ 12

⁵⁸ MESS, “UNICE Benchmarking Raporu 2001”, **Yenilenen Ekonomi**, MESS Yayını, Yay No:357, İstanbul, 2001, s.30.

⁵⁹ YÖRÜK, “Elektronik Ticaret”, **Ekonomik Sorunlar Dergisi**, http://www.mfa.gov.tr/MFA_tr/DisisleriBakanligiYayinlari/EkonomikSorunlarDergisi/Say1/ElektronikTicaret.htm, (15.12.2004).

⁶⁰ Turgay SEÇEN, “İnternet Kullanıcı Sayısı DPT’ye Göre 10 Milyon”, <http://turk.internet.com/haber/yazigoster.php3?yaziid=11214>, (11.12.2004).

⁶¹ MESS, “UNICE Benchmarking Raporu 2001”, s.30.

⁶² Volkan DERİNBAŞ, **E-ticaret**, <http://www.volkanderinbay.com/endustri.asp>, (11.12.2004).

⁶³ Elektronik Ticaret Merkezi, “Bankalar ve E-ticaret”, <http://www.e-ticaretmerkezi.net/bankalar.php>, (11.12.2004).

banka, şubelerinde yapılabilen işlerin neredeyse tümünü evden yapılabilir hale getirmiş bulunmaktadır.

E-ticaretin gelişiminde diğer bir öncü ise, borsa araçlarıdır. İnternet devreye girmeden önce müşteriler ya merkeze giderek işlemlerini kendileri yapıyordu ya da araçlara talimat vererek gerçekleştiriyorlardı. Bu uygulamanın yarattığı bir takım sakınca ve kayıplar sözkonusuydu; merkeze gidip işlem yürütmek için kişinin günde 3-4 saatini ayırması gerekirken, telefonla verilen talimatlarda ise piyasayı anında takip edememe gibi bir risk vardı. Ayrıca telefon bağlantısı ile iş çözümlenmedi, işlemlerdeki gelişmeler yakından izlenemiyordu.

E-ticaretin ülkemizde gelişmesinde bir diğer öncü ise, kitapçılar, CD satıcıları, elektronik ve bilgisayar parçaları satıcıları ve oyuncakçılardır. Özellikle Remzi Kitapevi, Gençlik Kitap Evi, Pandora vb. kitap evleri sanal kitap evleri kavramını yerleştirme çabası içine girmişlerdir. Bugün için internet üzerinden ciddi boyutta kitap ve CD satışları yapılmaktadır. Ayrıca gelişen sanal ortam, gazeteleri, TV hakkındaki bilgileri günlük olarak internette izleyebilme kolaylığını getirirken, bir diğer gelişme ise, THY başta olmak üzere pek çok kuruluşa bağlanarak yaşamımızı ilgilendiren konularda bilgi alma imkanının sağlanmasıdır.⁶⁴ Bunların dışında e-ticaret sayesinde gelişen bir diğer alan ise, bilet alım-satımıdır. Bugün bilet alım-satım işlemlerinin %71'i sanal ortamda gerçekleştirilmektedir.⁶⁵

Tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de telekomünikasyon yapısının elektronik ticaret çerçevesinde yeniden yapılandırılması, yasal alandaki boşlukları (e-ticaretin vergilendirilmesi, tüketici hak ve menfaatlerinin korunması, sanal ortamda gerçekleştirilen işlem ve kayıtlara yasal geçerlilik kazandırılması vb.)⁶⁶ kapatmaya yönelik düzenlemelerin gerçekleştirilmesi, sanal ortamdaki bilginin güvenliğinin ve gizliliğinin korunması, internete giriş imkanlarının genişletilmesi ve eğitim düzeyini artırıcı politikaların uygulanması gerekmektedir. Bu iyileştirmelerin yapılması, gerek elektronik ticaretin geliştirilmesi açısından gerekse ülke ekonomimiz açısından yeni fırsatları da beraberinde getirmektedir.⁶⁷

SONUÇ

Temelleri 1950'li yıllara kadar uzanan ancak, 1990'ların başında mikro elektronik alanda ve bilgi ve iletişim teknolojisinde yaşanan hızlı gelişimle adından sıkça söz ettirmeye başlayan küreselleşme olgusu bütünleşen bir dünya yaratırken beraberinde yeni bir düzen ve ekonomi anlayışını da getirmiştir.

⁶⁴ Volkan DERİNBAŞ, **E-ticaret**, <http://www.volkanderinbay.com/endustri.asp>, (11.12.2004).

⁶⁵ Yakup KEPENEK, "Ekonomik Yönleriyle Elektronik Ticaret", **Elektronik Ticaret**, s.52.

⁶⁶ Elektronik Ticaret Hukuk Çalışma Grubu Raporu, "Kamu Kesiminde Yürütülen Çalışmalar: ETKK Çalışma Gruplarının Raporları", **Elektronik Ticaret**, s.211.

⁶⁷ YÖRÜK, "Elektronik Ticaret", **Ekonomik Sorunlar Dergisi**, http://www.mfa.gov.tr/MFA_tr/DisisleriBakanligiYayinlari/EkonomikSorunlarDergisi/Sayil/ElektronikTicaret.htm, (15.12.2004).

Serbest piyasa ekonomisine geçiş, dünyanın ekonomik sosyal ve teknolojik değişime uğrayarak tek bir pazar halini alması ve bilişim teknolojilerindeki ilerlemenin bir neticesi olarak bilgisayarların günlük hayatın vazgeçilmez bir unsuru haline gelmesi, interneti ve ağırlıklı olarak internet üzerinden alış verişi imkanı sağlayan e-ticareti yeni dünya düzeninin temel taşları haline getirmiştir.

ABD'nin başı çektiği, ileri teknolojileri üreten ve kullanan ülkelerin ekonomilerinde görülen büyüme ve verimlilik artışları, hizmetler sektörünün büyüdüğü, üretici ile tüketicinin bir aracıya gerek olmadan birbiri ile ilişkilendirildiği, günün her saati açık olan sanal mağazalar, müşteriye özel üretimin gerçekleştirildiği, ulaştırma ve haberleşme maliyetlerinin düştüğü, eğitilmiş/kalifiye eleman ihtiyacının yükseldiği yeni bir ekonomi anlayışını da karşımıza çıkarmıştır.

Yeni ekonomi, bir yandan dünya ekonomisinin gelişimini ve büyümenin en önemli göstergesi olan yatırımları kolaylaştırırken, bir yandan da ülkeler arasındaki ilişkileri arttırarak toplumları birbirine yaklaştırmaktadır.

Yeni ekonominin lokomotifi olan e-ticaret, büyüklüğü ne olursa olsun tüm işletmeleri küresel rekabet ortamına taşıırken; çağın toplum yapısı olan bilgi toplumuna ulaşabilmenin, elektronik ortamda ticaret yapabilmenin ve elektronik ticareti yaygınlaştırabilmenin tek yolu eğitimden geçmektedir.

Yeni ekonominin öncüsü ABD'nin elektronik ticarete oldukça ileride bulunması, AR-GE harcamalarına ve beşeri sermayeye yaptığı büyük ölçekli yatırımlardan kaynaklanmaktadır. Küresel rekabetin artması ise, sahip olunan teknik beceri ve kalifiye eleman sayesinde, ürünlerin üretim aşamasındaki maliyetlerinin düşürülmesiyle mümkün olacaktır. Teknolojik gelişmeye yönelik yatırımların arttırılması ve yeniliklere hızlı adaptasyon, yeni dönemin rekabetinde güçlü tarafı belirleyici unsurlar olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bugün için ticari hayata yeni bir boyut kazandıran elektronik ticaretin yaygınlaşmasındaki sorunlar kendini özellikle gelişmekte olan ülkelerde göstermektedir. E-ticarete önemli yer tutan telekomünikasyon yapısının geliştirilmesi, rekabet ortamının güçlendirilmesi, internet ağının yaygınlaştırılması üreticiler açısından, pazar sınırı olmaksızın küresel pazarlara açılabilmeyi, dünyanın her yerinden müşteri kazanabilmeyi ve maliyet yapılarını küçültmeyi sağlarken, tüketiciler açısından ise, hem satın alacakları ürünler hakkında detaylı bilgi alma imkanını, hem tercihlerine uygun doğru ürünü bulmayı hem de alışveriş için harcanan ulaşım giderlerinden kurtulmayı sağlamaktadır.

Elektronik ticaretin hukuki ve uygulama yönünden sağlam bir zemine oturtulması konusunda devlet ve firmalar eşgüdüm içerisinde hareket etmelidirler. Bu doğrultuda devlete düşen rol, idari ve hukuki konularda düzenlemelere gitmek ve enformasyon altyapısını geliştirerek sanal ortamdaki ticaretin güvenliğini sağlamaya çalışmak şeklinde ifade edilebilir. İnternet üzerinden satış yapan firmalar ise, belirledikleri güvenlik politikası

çerçevesinde çalışanlarına düzenli ve sürekli eğitim verebilir, alış-veriş esnasında bilginin gizliliğini sağlayan güvenlik sistemlerini kullanma yoluyla e-ticareti daha güvenilir hale getirebilirler.

Ancak ABD ve gelişmiş ülkelerin dışındaki gelişmekte olan ülkeler ve Türkiye’de, henüz internet alt yapısı oluşturulamamış ve sanal ortamdaki ticarete gereken destek sağlanamamıştır.

Bu konuda Türkiye’de 1997 yılında başlatılan çalışmalar halen belli bir plan dahilinde sürdürülmektedir. Ancak bugün pek çok gelişmekte olan ülkede olduğu gibi ülkemizde de internet ağlarının yavaş çalışması, kaliteli hizmet vermemesi, bilgi teknolojilerinde kullanılacak kalifiye eleman yetersizliği, sipariş verilen malların ulaşımı açısından kargo hizmetlerinin güvenli olmaması, e-ticaret alanındaki hukuksal yapının tam kurulamamış olması ve bu alandaki boşluklar, elektronik ticaretin gelişimini engelleyici nitelik taşımaktadır.

Ülkemizin küresel düzende, yeni ekonominin getirdiği fırsatlardan yararlanabilmesi ve elektronik ticaret alanında gelişmiş ülkeler seviyesine çıkabilmesi için gerek eğitim, gerekse teknolojik alt yapı sorunlarına ilişkin konularda uzun vadeli bilim ve teknoloji politikaları uygulamalıdır. Buna ek olarak, finansal ve hukuksal alanda düzenlemelere gidilerek sanal ortamdaki ticaretin daha güvenilir hale getirilmesi gerekmektedir.

KAYNAKÇA

1. AKTAN, Coşkun Can- VURAL, İstiklal Y.; “Yeni Ekonomi”, **Mercek**, MESS Yayını, İstanbul, Ekim 2004.
2. ALPAR, Cem; **Çokuluslu Şirketler ve Ekonomik Kalkınma**, 2.Baskı, Ankara İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Yayınları, AİTİA Yay No:124, Ankara, 1978.
3. ANBAR, Adem; “E-ticarette Karşılaşılan Sorunlar ve Çözüm Önerileri”, **Uludağ Üniv. İ.İ.B.F. Dergisi**, C.19, S.4, Aralık 2001, <http://www.iktisat.uludag.edu.tr/dergi/arsiv.html>, (11.12.2004).
4. ASOMEDYA; “Yeni Ekonomi ve İnternet”, **Asomedy Dergisi**, Ankara Sanayi Odası Aylık Yayınları, Ankara, Eylül 2000.
5. BOZKURT, Veysel; **Enformasyon Toplumu ve Türkiye**, 3.Baskı, Sistem Yayıncılık, İstanbul, Ekim 2000.
6. BOZKURT, Veysel; “KOBİ’ler ve Elektronik Ticaret,” **Uludağ Üniv. İ.İ.B.F. Dergisi**, C.17, S.3, Ekim 1999, <http://www.iktisat.uludag.edu.tr/dergi/arsiv.html> (11.12.2004).
7. DERİNBAŞ, Volkan; **E-ticaret**, <http://www.volkanderinbay.com/endustri.asp>, (11.12.2004).
8. “Dünyada Elektronik Ticaret”, <http://www.sanalmagaza.gen.tr/elektronikticaret.htm>, (17.03.2005).

9. EMED, Osman; “Küreselleşme Sürecinde Yeni Ekonominin Getirdiği Ulusal ve Uluslar arası Düzenlemeler, Politikalar; Uluslararası Ticaret, Ödemeler ve Sermaye Hareketleri ile İlgili Düzenlemeler”, **Yeni Ekonomi Sempozyumu: Bilgi Teknolojileri, Yeni Ekonomi Ve Küreselleşme**, TCMB Yayını, Ankara, 2001.
10. ERKAN, Hüsnü; **Bilgi Toplumu ve Ekonomik Gelişme**, 3. Baskı, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Yay. No:326, İstanbul, 1997.
11. ERTAN, Ayda;“Yeni Ekonominin Getirdiği Fırsat ve Riskler; Toplumsal ve Mekansal Açından”, **Yeni Ekonomi Sempozyumu**, T.C. Merkez Bankası İnsan Kaynakları Genel Müdürlüğü, Ankara, 4-8 Haziran 2001
12. ERTAŞ, Sacit; “Elektronik Ticaret: Tanımı, Gelişimi, Avantajları, Güvenliği”, **Elektronik Ticaret**, Derleyen: Veysel Bozkurt, Alfa Yayınları, İstanbul, 2000.
13. ERTÜRK, İsmail; “İnternet ve Ekonomik Etkileri”, **İnternet Üçüncü Devrim?**, YKY Cogito, S.30, İstanbul, 2002.
14. E-Ticaret Rehberi; “Elektronik Ticaret Hakkında Genel Bilgiler”, <http://www.rtasarim.com/eticaret.asp?id=2>, (30.11.2004).
15. E-Ticaret Rehberi; “Elektronik Ticaretin Faydaları ve Etkileri”, <http://www.rtasarim.com/eticaret.asp?id=3>, (02.12.2004).
16. Elektronik Ticaret Merkezi, “Bankalar ve E-ticaret”, <http://www.e-ticaretmerkezi.net/bankalar.php>, (11.12.2004).
17. Elektronik Ticaret Hukuk Çalışma Grubu Raporu; “Kamu Kesiminde Yürütülen Çalışmalar: ETKK Çalışma Gruplarının Raporları”, **Elektronik Ticaret**, Derleyen: Veysel Bozkurt, Alfa Yayınları, İstanbul, 2000.
18. GARİH, Üzeyir; “Esnek Çalışma Kavramı”, **Mercek**, Y.4, S.15, MESS Yayını, İstanbul, Temmuz 1999.
19. Internet World Stats, “ Worl Internet Usages and Population Stats”, <http://www.internetworldstats.com/stats.htm>, (12.03.2005).
20. İYİBOZKURT, Erol; “Küreselleşme ve Elektronik Ticaret: A.Smith’e Varış”, **Elektronik Ticaret**, Derleyen: Veysel Bozkurt, Alfa Yayınları, İstanbul, 2000.
21. KARAKOYUNLU, Erdoğan; “Esneklik”, **Mercek**, Y.4, S.15, MESS Yayını, İstanbul, Temmuz 1999.
22. KEPENEK, Yakup; “Ekonomik Yönleriyle Elektronik Ticaret” **Elektronik Ticaret**, Derleyen: Veysel Bozkurt, Alfa Yayınları, İstanbul, 2000.
23. KESER, Aşkın; “Küreselleşen Dünyanın Yeni Gerçeği Elektronik Ticaret”, **Elektronik Ticaret**, Derleyen: Veysel Bozkurt, Alfa Yayınları, İstanbul, 2000.

24. KNOKE, William; **Cesur Yeni Dünya**, Çev: Zülfü Dicleli, Henkel Yayınları 7, İstanbul, 1997.
25. KORAY, Meryem; “Küreselleşme İlerlerken Gerileyenler: Ekonomi Karşısında Sosyal, Sermaye Karşısında Emek, Piyasa Karşısında Siyaset”, **İktisat Dergisi**, S.369, IFMC Yayınları, İstanbul, Temmuz 1997.
26. KOBİNET; “E-Ticaret, B2B’ye İlişkin Herkesin Bilmesi Gerekenler” <http://www.kobinet.org.tr/haber.php?id=44>, (30.11.2004).
27. KOSGEB Avrupa Birliği Merkezi; “Bilgisayarlar ve İletişim Teknolojisi”, http://www.kobinet.org.tr/hizmetler/E-ticaret/E-ticaret_kutuphanesi/yayin1.html, (04.11.2004).
28. KOSGEB; “AB’de E-Ticaretin Gelişimi”, **Avrupa Birliği Bülteni**, No:29, Ağustos2002. <http://www.kobinet.org.tr/kosgebabm/hizmetler/dokumantasyon/AB29.html> (01.12.2004).
29. MCRAE, Hamish; **2020 Yılında Dünya**, Çev: Zülfü Dicleli, 1.Baskı, Anadolu Grubu Yayınları 2, İstanbul, 1996.
30. MESS; “UNICE Benchmarking Raporu 2001”, **Yenilenen Ekonomi**, MESS Yayını, Yay No:357, İstanbul, 2001.
31. OHMAE, Kenichi; **Ulus Devletin Sonu**, Çev: Zülfü Dicleli, Türk Henkel Dergisi Yayınları 6, İstanbul, 1996.
32. ÖZDEMİR, Önder; “Uluslararası Enformasyon Akışı ve Yeni İletişim Teknolojileri: İnternetin Ticarileştirilmesinin Türkiye Örnek Olayındaki Etkileri” <http://www.araf.net/dergi/sapo/sp2-o-ozdemir/bolum0.shtml>, (04.09.2004).
33. ÖZMEN, Şule; **Ağ Ekonomisinde Yeni Ticaret Yolu: E-ticaret**, 1.Baskı, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2003.
34. PARR, Bill; “Electronic Commerce (EC) a Survey”, **University of Tennessee**, <http://lean.utk.edu/Ecommer.ppt>, (12.03.2005).
35. PAZARCIK, Orhan; “Dünyada oluşan Yeni Ekonomi ve Üretim Biçimi”, **Mercek**, Y.4, S.16, MESS Yayını, İstanbul, Ekim 1999.
36. SAYILGAN, Şevket; “Uluslararası Finansal Entegrasyon Süreci ve Ekonomik Sonuçları”, **Banka ve Ekonomik Yorumlar**, Y.35, S.12, İstanbul, Aralık 1998
37. SAYIM, Meral; “Avrupa Birliği E-Pazaryeri Oluşumunun İşletme Politikasına Etkilerini Araştırıyor”, **Avrupa Birliği Bülteni**, No:26, Ekim 2001. <http://www.kobinet.org.tr/kosgebabm/hizmetler/dokumantasyon/AB26.html>, (01.12.2004).
38. SEÇEN, Turgay; “İnternet Kullanıcı Sayısı DPT’ye Göre 10 Milyon”, <http://turk.internet.com/haber/yazigoster.php3?11214>, (11.12.2004).
39. SÖYLEMEZ, Alev; **Yeni Ekonomi**, Boyut Yayınları, İstanbul, 2001.

40. THURLOW, Lester C.; **Kapitalizmin Geleceği**, 1.Baskı, Sabah Yayınları, İstanbul, 1997.
41. TOFFLER, Alvin; **Üçüncü Dalga**, 1. Baskı, Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul, 1981.
42. YÖRÜK, Murat Ahmet; “Elektronik Ticaret”, **Ekonomik Sorunlar Dergisi**, <http://www.mfa.gov.tr/MFAtr/DisisleriBakanligiYayinlari/EkonomikSorunlarDergisi/Sayi1/ElektronikTicaret.htm>, (15.12.2004).